

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
σὲ Συνεργασία μὲ τὴν ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗΣ
καὶ τὰ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΩΝ - ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ.

«III Διεθνὲς Ἐπιστημονικὸ Φόρουμ γιὰ τὸν Πολιτισμὸ, Ἀγία Πετρούπολη Ρωσίας»

[Τὸ Φόρουμ εἶναι ἀφιερωμένο στὴν 250ῃ ἐπέτειο τοῦ Ἑρμιτάζ, θὰ ἀνοίξει τὴν 7ῃ Δεκεμβρίου 2014, ἡμέρα γενεθλίων τοῦ Μουσείου. Μὲ τὸ III Διεθνὲς Φόρουμ γιὰ τὸν Πολιτισμὸ τῆς Ἀγ.Πετρούπολης καταλήγει τὸ Ἔτος Πολιτισμοῦ στὴ Ρωσία. Στὸ πρόγραμμα τῶν ἐκδηλώσεων διαμορφώνονται καὶ ἐφαρμόζονται οἱ βασικὲς ἰδέες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ στὸ σύγχρονο κόσμο.]

Συνέδριο μὲ θέμα: «**Traditional Arts and Peacemaking**»
Ἀγία Πετρούπολη Ρωσίας, 8-9 Δεκεμβρίου 2014

Κωνσταντῖνος Χαρίλ. Καραγκούνης

Θεολόγος - Μουσικολόγος

Ἐπίκουρος Καθηγητὴς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς τῆς Ἀνωτάτης Ἐκκλησιαστικῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
Διευθυντὴς τοῦ Τομέα Ψαλμικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου.

E-mail: kxkaragounis@gmail.com

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ψαλμωδία ὡς εἰρηνοποιὸς δύναμις»

Περίληψη

Στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας ἡ εἰρήνη ὑπῆρξε πάντοτε αἴτημα ὅλων λαῶν, ἐθνῶν ἢ κρατῶν, ἀλλὰ, δυστυχῶς, ἂν μετρήσει κανεὶς τὶς χρονικὲς στιγμὲς εἰρήνης στὸν κόσμο, μὲ ἀπογοήτευση θὰ διαπιστώσει ὅτι αὐτὲς εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐλάχιστες. Στὴν πραγματικότητα, μὲ δεδομένο ὅτι, ὅταν σπῆς μισὲς περιοχὲς τῆς γῆς ἐπικρατεῖ μιὰ κάποια φαινομενικὴ εἰρήνη, σπῆς ἄλλες μισὲς μαίνονται οἱ πόλεμοι, δὲν θὰ ἦταν ὑπερβολὴ ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι παγκόσμια εἰρήνη δὲν ἔχει ὑπάρξει ποτὲ στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, τόσο κατὰ τὴν πρὸ Χριστοῦ περίοδο, ὅσο καὶ μετὰ Χριστόν. Αἰτία αὐτοῦ τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος εἶναι, φυσικά, ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος. Γιατί; Τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ καθιστᾷ τὸν ἄνθρωπο ἀπάνθρωπο καὶ ἀδίστακτο φονεά; Μπορεῖ ἄραγε ἡ καλλιέργεια τοῦ πολιτισμοῦ νὰ συμβάλει στὴν εἰρήνευση τοῦ κόσμου; Ἄν μποροῦσε, γιατί δὲν τὸ πέτυχε τόσοι καὶ τόσοι αἰῶνες πολιτισμικῆς ἀνάπτυξης; Καὶ ἂν ὁ σύνολος πολιτισμὸς ἀδυνατεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὴν εἰρήνη, πῶς μιὰ παραδοσιακὴ μουσικὴ τέχνη, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία, μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει κάτι τέτοιο; Εἶναι, μήπως, ἡ δύναμη τῆς μουσικῆς ἀπὸ μόνη τῆς εἰρηνοποιὸς δύναμη; Εἶναι ὅλα τὰ εἶδη μουσικῆς ἱκανὰ νὰ ἰσχυριστοῦν ὅτι ἔχουν τὴ δύναμη νὰ ἐξημερώσουν τὸν πολεμοχαρῆ καὶ αἰμοσταγῆ ἄνθρωπο; Πῶς καὶ γιατί μπορεῖ ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία νὰ ἰσχυρίζεται κάτι τέτοιο; Σὲ τί διαφέρει αὐτὴ ἀπὸ τὶς ἄλλες μουσικὲς παραδόσεις τῆς οἰκουμένης, μάλιστα τὶς λατρευτικὲς; Εἶναι αὐτοσκοπὸς ἢ μέσον; Εἶναι ὁ ἐργάτης ἢ τὸ ἐργαλεῖο γιὰ τὴν εἰρήνη;

Κωνσταντῖνος Χαρίλ. Καραγκούνης

«Ἡ Ὁρθόδοξος Ψαλμωδία ὡς εἰρηνοποιὸς δυνάμεις»

Ἀδελφοί, Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν,
ὁ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἐν
καὶ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν...

(Ἐφεσίους, 2, 14-15)

Εὐχαριστῶ πολύ, κύριε Πρόεδρε,
[προσφωνήσεις]

εὐχαριστῶ θερμότατα γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ τιμὴ, ποὺ περιποιεῖτε στὸ πρόσωπό μου, νὰ με καλέσετε στὸ σπουδαιότατο αὐτὸ συνέδριο, εὐχαριστῶ γιὰ τὴν ἀβρότατη φιλοξενία καὶ τὴν ἀγάπη σας. Ἰδιαίτερα θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ εὐχαριστήσω γιὰ τὴν παρουσία μου ἐδῶ τὴν ἀξιότιμη καὶ ἀγαπητὴ συνάδελφο κα Εἰρήνα Τσουντίνοβα, με τὴν ὁποία γνωριστήκαμε φέτος τὸ καλοκαίρι στὴν Ἑλλάδα, στὴν πόλη μου, τὸ Βόλο, σὲ ἓνα μεγάλο διεθνὲς μουσικολογικὸ καὶ διεπιστημονικὸ συνέδριο γιὰ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, τὸ πρ[υ]το ποὺ διοργάνωσε ὁ Τομέας Ψαλτικῆς Τέχνης καὶ Μουσικολογίας τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, στὸν ὁποῖο Τομέα ἔχω τὴν τιμὴ νὰ εἶμαι ὁ ἰδρυτὴς καὶ διευθυντὴς του. Στὸ συνέδριό μας στὸ Βόλο, στὴν Ἑλλάδα, ἡ κα Τσουντίνοβα πραγματοποίησε ἐξαιρετικὴ παρουσία καὶ μᾶς ἔδειξε πόσο σοβαρὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο ἐπιτελεῖται ἐδῶ στὴν Ἁγία Πετρούπολη, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ γιὰ τὴν Ψαλτικὴ Τέχνη, ποὺ εὐρύτερα εἶναι γνωστὴ ὡς Βυζαντινὴ Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ, τὴ μουσικὴ, δηλαδὴ, τῆς Ἑλληνικῆς -καὶ ὄχι μόνον- Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Γιὰ μιὰ ἀκόμη φορὰ σᾶς εὐχαριστῶ γιὰ ὅλα ὅσα προανέφερα καί, προκαταβολικῶς σᾶς εὐχαριστῶ ὅλους γιὰ τὴν ὑπομονή σας νὰ με ἀκούσετε, νὰ ἐξωτερικεύω ὅποιες σκέψεις καὶ προβληματισμοὺς ἔβαλε ὁ Κύριος στὸν λογισμό μου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εἰσήγησής μου.

Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία καὶ Ψαλτικὴ Τέχνη

Ὁ τίτλος τῆς εἰσήγησής μου κάνει λόγο γιὰ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία. Ἐπιτρέψτε μου, νὰ προσδιορίσω με συντομία, τί ἀκριβῶς ὀρίζει ὁ ὅρος Ψαλμωδία καὶ μάλιστα Ὁρθόδοξη.

- Στὴν κυριολεξία της ἡ λέξις «Ψαλμωδία» εἶναι σύνθετη ἀπὸ τὴς δύο ἑλληνικὲς λέξεις «ψαλμός» καὶ «ὠδή». Ἡ λέξις «ψαλμός» προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «ψάλλω», τὸ ὁποῖο στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ εἶχε τὴν ἔννοια «ψηλαφῶ μετὰ τὰ δάχτυλά μου», «χαϊδεύω τὴς χορδὲς ἐνὸς μουσικοῦ ὄργανου». Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ρῆμα προέκυψε ἡ ὀνομασία τοῦ μουσικοῦ ὄργανου «Ψαλτή-

ριον», ένα είδος πολύχορδης άρπας, που παιζόταν με γυμνά δάχτυλα, χωρίς πλήκτρο, γνωστό από τις απεικονίσεις του προφητάνακτος Δαυίδ και βασιλέα του Ισραήλ. Σήμερα, στην Ελλάδα το άρχαιο Ψαλτήριο ταυτίζεται με το παραδοσιακό όργανο Κανονάκι, εύρεως διαδεδωμένο σε όλους τους μουσικούς πολιτισμούς της Ανατολικής Μεσογείου. Η λέξη, πάλι, «ώδή» δηλώνει φωνητικό μέλος, άσμα έρμηνευμένο με τη φωνή. Στα ελληνικά έχει και άλλες σημασίες, που δεν ενδιαφέρουν εδώ. Άρα, ο όρος «Ψαλμωδία» στην Παλαιά Διαθήκη, κατά κυριολεξία, δήλωνε κάποιο μουσικό είδος, θρησκευτικού περιεχομένου, εκτελεσμένο ταυτόχρονα με φωνή και έγχορδα όργανα.

- Στο Χριστιανισμό, όπως όλοι καλά γνωρίζουμε κληροδοτήθηκαν από την ιουδαϊκή λατρευτική παράδοση οι Ψαλμοί ως βιβλίο της Π.Δ. και πολύ σύντομα απέκτησαν κυρίαρχο ρόλο στην λατρεία της Έκκλησίας. Έτσι έμεινε σε χρήση και ο όρος «Ψαλμωδία». Όμως, ο πνευματικός χαρακτήρας της χριστιανικής λατρείας απέκλεισε τη χρήση μουσικών οργάνων, ώστε η προσευχή και η ανύμνηση του Αγίου Τριαδικού Θεού να γίνεται αποκλειστικά από τον άνθρωπο, από το πνεύμα του, την καρδιά του και όλο το σώμα του, χωρίς μεσολάβηση άλλων μουσικών οργάνων, που είναι ανθρώπινες επινόησεις και κατασκευές. Γιατί ο άνθρωπος είναι το τελειότερο μουσικό όργανο και, μάλιστα, όργανο δημιουργημένο από τον ίδιο τον Κύριο, κατ' εικόνα του Θεού Λόγου. Άρα, πλέον, «Ψαλμωδία» είναι η ανύμνηση του Αγίου Τριαδικού Θεού και των Αγίων του, άρχικά με μελοποιημένα βιβλικά κείμενα της Παλαιάς και Καινής Διαθήκης, σταδιακά με την ποίηση νέων ύμνων και, τελικά, με όλο τον τεράστιο, άμέτρητο στην κυριολεξία, ύμνογραφικό πλούτο της Ελληνικής Ορθόδοξης Έκκλησίας.

Άς σημειωθεί εδώ και αυτό στην πατερική άσκητική παράδοση των πρώτων χριστιανικών αιώνων άσκητισμού και αναχωρητισμού, ο όρος «Ψαλμωδία» δήλωνε και την άνευ μέλους στιχολόγηση Ψαλμών και λοιπών ευχών ή ύμνων, την άνάγνωση, δηλαδή, του κανόνα της προσωπικής προσευχής κάθε μοναχού κατ' ίδιαν, «έν τοίς κελλίοις».

- Ειδικότερα, όμως, από τον Ι' αιώνα και έξής, η ραγδαία μελική ανάπτυξη της Ψαλμωδίας και η άναγωγή της σε καλή τέχνη (γεγονός το οποίο συμβαδίζει με την επινόηση και όριστικοποίηση της Βυζαντινής Μουσικής Σημειογραφίας), εισάγει στο προσκήνιο τον ειδικότερο όρο «Ψαλτική Τέχνη» ή και «Παπαδική Τέχνη». Η Ψαλτική, ως γνωστόν, γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη τόσο κατά τη Βυζαντινή όσο και κατά τη μετα-Βυζαντινή περίοδο, με κέντρο τα δύο μεγάλα εκκλησιαστικά κέντρα της Κωνσταντινούπολης και του Αγίου Όρους, γι' αυτό, πολύ άργότερα, επικράτησε η όνομασία Βυζαντινή Έκκλησιαστική Μουσική ή μόνο Βυζαντινή Μουσική, θεωρώντας δεδωμένο ότι η Βυζαντινή Μουσική είναι η μουσική της ελληνικής Έκκλησίας, αυτό, κυρίως, λόγω της γλώσσας της όρθόδοξης ύμνογραφίας.

- Δίνοντας, λοιπόν, εδώ έναν πρώτο όρισμό για την Ορθόδοξη Ψαλμωδία -σπεύδω να δηλώσω ρητά, ότι στο τέλος της εισήγησής μου ο όρισμός αυτός θα τροποποιηθεί σημαντικά, θα μπορούσαμε να ποϋμε:

Ορθόδοξη Ψαλμωδία είναι η μουσική της Ορθόδοξης Έκκλησίας της Ανατολής -μα που ο διαφορετικός όρόμος της χριστιανικής Δύσης δημιούργησε όχι μόνο θρησκευτικές, αλλά και πολιτιστικές διαφοροποιήσεις- βασισμένη στην ελληνορθόδοξη πατερική ύμνογραφική και λατρευτική παράδοση.

Σκέψεις για την ειρήνη

Έχοντας, κατά κάποιο τρόπο, προσδιορίσει το πρώτο σκέλος του τίτλου της εισήγησής μου, έρχομαι τώρα στο δεύτερο σκέλος, την ειρήνη.

- **Τί είναι ειρήνη;** Δεν είμαι καθόλου ειδικός να δώσω έναν όρισμό της έννοιας ειρήνη, αλλά θα πω αυτό που νομίζω, πώς όλη η ανθρωπότητα μπορεί να συνεννοηθεί λέγοντας, ότι ειρήνη είναι το «μη πόλεμος». Βέβαια, δεν υπεισέρχομαι καθόλου στις απόψεις περί ειρήνης των ποικίλων ανά τον κόσμο θρησκευτικών, κοινωνικοπολιτικών ή φιλοσοφικών ρευμάτων.

- **Υπάρχει παγκόσμια ειρήνη;** Στην ιστορία της ανθρωπότητας η ειρήνη υπήρξε πάντοτε αίτημα όλων λαών, εθνών ή κρατών κοινωνικών ή πολιτικών ρευμάτων θρησκευτικών ή πολιτισμικών ομάδων μεμονωμένων προσώπων ή ομαδικών κινήσεων, οργανισμών και άλλων φορέων. Δυστυχώς, αν μετρήσει κανείς τις χρονικές στιγμές ειρήνης στον κόσμο, με απογοήτευση θα διαπιστώσει ότι αυτές είναι εξαιρετικά ελάχιστες. Στην πραγματικότητα, με δεδομένο ότι, όταν στις μισές περιοχές της γης επικρατεί κάποια φαινομενική ειρήνη, στις άλλες μισές μαίνονται οι πόλεμοι, δε θα ήταν υπερβολή ο ισχυρισμός, ότι παγκόσμια ειρήνη δεν έχει υπάρξει ποτέ στην ιστορία της ανθρωπότητας, τόσο κατά την προ Χριστού περίοδο, όσο και μετά Χριστόν, ως τις μέρες μας. Αναρωπιέται κανείς τόσο μεγάλες προσδοκίες και αγώνες για ειρήνη, πώς είναι δυνατόν, να έχουν τόσο απογοητευτικά αποτελέσματα;

- **Άνθρωπος και ειρήνη (κατ' έρωταπόκρισιν).** Αν αποφασίσουμε να είμαστε ειλικρινείς μεταξύ μας, θα πρέπει να παραδεχθούμε, ότι αίτια αυτού του θλιβερού γεγονότος είναι, φυσικά, ο ίδιος ο άνθρωπος. Ο άνθρωπος μόνος του γίνεται αρνητής της ειρήνης.

Πώς; Είτε ως μονάδα, είτε ως μέλος ενός συνόλου, από όσα ήδη ανέφερα, ο άνθρωπος γίνεται αίτιος της καταστρατήγησης της ειρήνης, τότε σε στενό και τότε σε ευρύ επίπεδο.

Γιατί; Έδω ο καθένας μπορεί να δώσει δικές του εξηγήσεις. Εγώ, ως θεολόγος, αλλά, κυρίως, ως ορθόδοξος πιστός, επιτρέψτε μου, να υπενθυμίσω την εξήγηση που δίνει επί αιώνες η ορθόδοξη πατερική διδασκαλία και παράδοση: Ο άνθρωπος αδυνατεί να υπηρετεί την ειρήνη, διότι αστοχεί διαρκώς στο να εκπληρώνει τον σκοπό της ύπαρξής του στη γη.

Ποιός είναι αυτός ο σκοπός; Δεν είναι άλλος από το να καλλιεργηθεί ο άνθρωπος πνευματικά, ώστε να μετέχει στη Βασιλεία του Αγίου Τριαδικού Θεού. Όσο ο άνθρωπος αστοχεί στον κύριο αυτό σκοπό του, τόσο αστοχεί στους επιμέρους στόχους του, ένας από τους οποίους είναι η εδραίωση της παγκόσμιας ειρήνης και η μετατροπή του πρόσκαιρου και δανεικού κόσμου, στον οποίο ζει, σε επίγειο παράδεισο.

Μα δεν είναι έργο της Χριστιανικής Έκκλησίας αυτό; Φυσικά. Λίγες μόνο μέρες πριν την μεγάλη έορτη των Χριστουγέννων, είναι πολύ επίκαιρο το μήνυμα των Άγγέλων στους ποιμένες, το βράδυ της αγίας του Χριστού Γεννήσεως, το οποίο, τελικά, είναι και μήνυμα της ίδιας της Έκκλησίας: «Επί γης ειρήνη, εν ανθρώποις ευδοκία.»¹

Έχει αστοχήσει, λοιπόν, η Έκκλησία στο έργο της επί γης; Το ερώτημα αυτό δεν μπορεί να απαντηθεί με ένα ΝΑΙ ή ένα ΟΧΙ: Όταν η επί γης Έκκλησία, η λεγόμενη και

¹ Λουκ., 2, 14.

«στρατευομένη» Ἐκκλησία, ἐπιχειρεῖ μὲ λάθος μέσα νὰ ἐπιτελέσει τὸ σκοπὸ της, τότε καὶ ἡ ἴδια ΝΑΙ ἀστοχεῖ. Ἄς θυμηθοῦμε: Ὅσες φορές ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέλεξε τὴ βία γιὰ νὰ ἐπιβάλλει τὴ διδασκαλία του, φυσικά, ἀστόχησε. Φέρνουμε ὡς παραδείγματα, γιὰ μὲν τὸ Δυτικὸ Χριστιανισμὸ πῆς Σταυροφορίες, τὴν Ἱερὰ Ἐξέταση, τὸν «ἐκχριστιανισμὸ» (ἐντὸς εἰσαγωγικῶν) τοῦ Νέου Κόσμου ἢ τὴν Ἀποικιοκρατία, ἀκόμη καὶ τὸ Ἑβραϊκὸ Ὀλοκαύτωμα, γιὰ δὲ τὸν Ἀνατολικὸ Χριστιανισμὸ τὴν ἐπιλογὴ τῆς ψυχολογικῆς βίας γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ ποιμνίου ἐντὸς τῆς «μάνδρας».

Ἀλλὰ ὁ Χριστιανισμὸς ἀστοχεῖ καὶ κάθε φορά που προσπαθεῖ νὰ ἐπιτύχει τὸ σκοπὸ του μὲ τὸ ἀντίθετο τῆς βίας, τὴν ἐκκοσμίκευση, δηλαδή, μὲ τὴν ταύπισή του μὲ τὸν κόσμ². Ὅταν ἡ Ἐκκλησία, μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐφαρμόζει τὸ λόγο τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «τοῖς πᾶσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως πῖνας σώσω»³, συσχηματίζεται μὲ τὸν κόσμ^ο, (δηλαδή, παίρνει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου), ἐξομοιώνεται μὲ τὸν κόσμ^ο ἢ καὶ ἀφομοιώνεται ἀπὸ τὸν κόσμ^ο, τότε, ἀντὶ νὰ σώσει τὸν κόσμ^ο, χάνεται καὶ ἡ ἴδια μαζὶ μὲ τὸν κόσμ^ο. Εἶναι σαφές, ἐπομένως, γιὰτὸ ὁ Χριστιανισμὸς, στὶς περιπτώσεις που λειτουργεῖ μὲ τοὺς παραπάνω τρόπους, δὲν καταφέρνει νὰ ἐπιτύχει τὸν στόχ^ο του.

Ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀστοχία; Σύμφωνα μὲ τοὺς ὀρθόδοξους πατέρες, ἡ ἀστοχία ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐμπαθής, ἔχει, δηλαδή, πάθη· τὰ πάθη αὐτὰ εἶναι πολλὰ καὶ ποικίλα, ἀλλὰ ὅλα γεννιοῦνται ἀπὸ τὰ τρία θεμελιώδη πάθη, τὰ ὁποῖα οἱ πατέρες θεωροῦν «ρίζες» καὶ «μητέρες» τῶν παθῶν: τὴν φιληδονία, τὴν φιλοδοξία καὶ τὴν φιλαργυρία⁴. **Φιληδονία** εἶναι ἡ ἀγάπη γιὰ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἀνεση⁵. Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότερους πολέμους, ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος, δὲν ἔγινε ἐξαιτίας τῆς φιληδονίας τοῦ Τρῶα Πάρι γιὰ τὴν ὠραία Ἑλληνίδα Ἑλένη; **Φιλοδοξία**, πάλι, εἶναι «τὸ ἀγαπᾶν τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν περισπασμόν»⁶. Τί περισσότερο ἀπὸ δόξα ζητοῦσε ὁ Μέγας στρατηλάτης Ἀλέξανδρος, ὅταν ἐξεστράτευσε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ Μακεδονία ἕως πῆς ἀπόμενες ἀσιατικὲς Ἰνδίες; Ἡ δὲ **φιλαργυρία**, ἡ «μητέρα» πολλῶν παθῶν⁷, ἀλλὰ κυριότατα τῆς πλεονεξίας, «ἡ τις ἐστὶν εἰδωλολατρεία»⁸, ἡ φιλαργυρία

² Ἡ λέξις «κόσμος» μὲ τὴ θεολογικὴ τῆς ἔννοια, δηλαδή, κοσμικότητα.

³ Α' Κορινθ., 9, 22.

⁴ Στὴν πατερικὴ γραμματεία συναριθμεῖται ἕνα ἔργο γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ πάθη, τὸ ὁποῖο ἀποδίδεται σὲ περισσότερους τοῦ ἐνὸς Πατέρες. Στὴν Ἑλληνικὴ Πατρολογία συμπεριλαμβάνεται στὰ ἔργα Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, μὲ τίτλο, «*Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν, ψυχικῶν καὶ σωματικῶν - De virtutibus et vitiis*» (P. G. 95, 85 - 98.), ὁ ἐκδότης, ὅμως, καὶ μεταφραστὴς τῶν ἀπάντων τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Κωνσταντῖνος Φραντζολᾶς, τὸ συνεκδίδει ὡς ἔργο τοῦ τελευταίου ὑπὸ τὸν τίτλο «*Ὁσίου Πατρὸς ἡμῶν Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Περὶ ἀρετῶν καὶ παθῶν [ψυχικῶν] - De virtutibus et passionibus*» καὶ ὑπότιτλο «*Ὁ λόγος οὗτος ἀφέλιμος λίαν, καὶ πάσης σοφίας μεστός*». Βλ. Φραντζολᾶς Κων/νος, Γ., *Ὁσίου Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, Ἔργα*, τόμ. Ε', Θεσσαλονίκη: «Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας» 1988, σελ. σελ. 392 - 410 καὶ P. G. 105, 392 - 393, ὅπου μόνον τὸ Προοίμιον. Στὰ δύο, λοιπόν, ἀνωτέρω ἔργα σημειώνεται: «*Ρίζαι δὲ πάντων τῶν κακῶν, καὶ ὡς ἂν εἴπη τις πρωταίτιαι, φιληδονία, φιλοδοξία καὶ φιλαργυρία, ἀφ' ὧν πᾶν κακὸν ἀποτίκτεται.*» Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, ὁ.π., Migne P.C. 105, 396 - 397. Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Ε', σελ. 396 - 397.

⁵ «...Ποικίλη τις ἐστὶ καὶ πολύτροπος ἡ ἐμπαθῆς φιληδονία καὶ πολλαὶ αἱ ἀπατῶσαι τὴν ψυχὴν ἡδοναί...» Ὁ.π., σελ. 397.

⁶ Ὁ.π., σελ. 397.

⁷ «...Καὶ ἡ ρίζα πάντων τῶν κακῶν καὶ παθῶν φιλαργυρία...». Ὁ.π., σελ. 395.

που αιώνες κυβερνᾷ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ καθορίζει τὴς τύχες τῶν λαῶν, αὐτὴ δὲν εἶναι στὴν πραγματικότητα ἢ κυρίως αἰτία ὅλων, ἀνεξαιρέτως, τῶν πολέμων τῆς ἱστορίας;

- Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ εἰρήνη (πάλι κατ' ἐρωταπόκρισιν). «Ἀδελφοί, Χριστὸς ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν...»⁹, ἀκοῦμε τὸν Ἀπόστολο Παῦλο νὰ διακηρύσσει στὴν πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολὴ του καί, ἀμέσως, ὅλες οἱ παραπάνω σκέψεις περὶ εἰρήνης βρίσκονται ὑπὸ αἵρεση.

Ἄραγε, ἀνατρέπονται ἢ ἐπιβεβαιώνονται; Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἐπιβεβαιώνονται. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι «ἡ εἰρήνη ἡμῶν», διότι εἶναι ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς θνητούς, ὁ ὁποῖος πέτυχε ὡς ἄνθρωπος τὸν στόχο του. Ἐκπλήρωσε στὸ ἔπακρο τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ Πατρός, νικῶντας τὴ φιληδονία, τὴ φιλοδοξία καὶ τὴν φιλαργυρία στὸ Σαραντάριοις ὄρος, τὸ ὄρος τῶν Πειρασμῶν, ὅπου ἀντιμετώπισε τὸ διάβολο καὶ πέτυχε τὴν πρώτη, ἀλλὰ βασικότερη νίκη Του κατ' αὐτοῦ. Ἀρνούμενος τοὺς τρεῖς πειρασμοὺς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, δὲν ἀπέριψε μόνο τὰ τρία γενεσιουργὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ὅλα, συλλήβδην, τὰ πάθη ποὺ γεννῶνται ἀπὸ αὐτὰ¹⁰. Ἔτσι, ἔκανε τέλεια ὑπακοὴ στὸν Πατέρα, μάλιστα, ἔγινε ὑπήκοος μέχρι θανάτου, «θανάτου δὲ Σταυροῦ»¹¹.

Μήπως ὁ Παῦλος σφάλει; Πῶς ἰσχυρίζεται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ εἰρήνη, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς εἶπε ξεκάθαρα: «³⁴ Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἐπὶ τὴν γῆν· οὐκ ἦλθον βαλεῖν εἰρήνην ἀλλὰ μάχαιραν. ³⁵ Ἦλθον γὰρ διχάσαι ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ θυγατέρα κατὰ τῆς μητρὸς αὐτῆς καὶ νύμφην κατὰ τῆς πενθερᾶς αὐτῆς· ³⁶ καὶ ἐχθροὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ οἰκιακοὶ αὐτοῦ.»¹² Φυσικά, δὲ σφάλει ὁ Παῦλος, γιὰ τὸ ἕνα δὲν ἀναρεῖ τὸ ἄλλο. Ἀντίθετα, σὲ αὐτὴ τὴ φαινομενικὴ ἀντίφαση βρίσκεται ἡ ἀπάντηση περὶ εἰρήνης:

Ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ εἰρήνη. Λίγες μόνο μέρες πρὶν τὴ μεγάλη ἑορτὴ τῶν Χριστουγέννων, εἶναι πολὺ ἐπίκαιρο τὸ μήνυμα τῶν Ἀγγέλων στοὺς ποιμένες, τὸ βράδυ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως, τὸ ὁποῖο, τελικά, εἶναι καὶ μήνυμα τῆς ἴδιας τῆς Ἐκκλησίας: «Ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.» Ὅντως, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ εἰρήνη, καὶ αὐτὴν τὴν εἰρήνη, δηλαδή, τὸν ἑαυτό Του, τὴν προσφέρει μὲ κάθε εὐκαιρία κατὰ τὴν ἐπίγειο δρᾶση Του. Πόσες φορὲς δὲ χαιρετᾷ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ φράση «εἰρήνη ὑμῖν»¹³. Στὸς μαθητὲς Του, ὅμως, τὸ ἀποκαλύπτει ξεκάθαρα λίγο πρὶν τὸ σταυρικὸ Του Πάθος: «Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν.»¹⁴ Ἔτσι, τοὺς κληροδοτεῖ τὴν εἰρήνη Του· τοὺς δίνει τὴ δική Του εἰρήνη. Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲν εὐχεται ἀπλὰ τὴν εἰρήνη, ὅπως ὁ

⁸ Κολοσ., 3, 5.

⁹ Ἐφεσ., 2, 14. Ἡ σχετικὴ ἀποστολικὴ περικοπὴ ἀναγινώσκεται στὴν Ὁρθόδοξη Θεία Λειτουργία κατὰ τὴν ΚΔ' Κυριακὴ τῆς σειρᾶς τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου.

¹⁰ Εἶναι χαρακτηριστικὰ περιγραφικὸς ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν πειρασμῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ μῦθος τοῦ Μεγάλου Ἱεροξεταστῆ, τοῦ Φιόντορ Ντοστογιέφσκι, ἐμβόλιμος μέσα στὸ ἀριστουργηματικὸ του ἔργο «Ἀδελφοὶ Καραμάζοφ». Ἐδῶ παραπέμπω στὴν πρόσφατη ἔκδοσή του Ἀντώνη Ἰακ. Ἐλευθεριάδη, Φιόντορ Ντοστογιέφσκι, *Ο ΜΕΓΑΣ ΙΕΡΟΞΕΤΑΣΤΗΣ (ἡγῶν, περὶ δαιμονολογίας τῆς παπικῆς ἐξουσίας) - Εἰσαγωγή, Μετάφραση, Θεολογικὸς καὶ Φιλολογικὸς Σχολιασμός*, ἐκδόσεις «Σύγχρονη Πένη», Ἀθήνα 2013, σελ. 11. Στὴν ἴδια ἔκδοσή, διαδραστικὴ ἀνάγνωση τοῦ μύθου ἀπὸ ἐκλεκτοὺς Ἑλληνας Θεολόγους.

¹¹ Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, «σχῆματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.» Φιλιππισ., 2, 8.

¹² Ματθ., 10, 34-36.

¹³ Ματθ. 24, 36 Ἰωάν., 20, 19 καὶ 21, 26.

¹⁴ Ἰωάν., 14, 27.

κόσμος προσφέρει την ειρήνη και την ειρήνη δὲ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν προσφέρει, ἀν δὲν τὴν ἔχει ὁ ἴδιος. Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει ἀπλὰ τὴν ειρήνη ὡς ἀποτέλεσμα προόδου στὴν ἀρετὴ, ὅπως ἀποκτοῦν τὴν ειρήνη οἱ Ἄγιοι. Οἱ Ἄγιοι εἶναι ἐτερόφωτοι· ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος ἡ ειρήνη· ὄχι προσωποποίηση τῆς ειρήνης, ἀλλὰ αὐτὴ καθ' αὐτὴ ἡ Εἰρήνη (τὸ εἰ μὲ κεφαλαῖο γράμμα).

Πῶς ἐπιτυγχάνεται, ἡ ειρήνη; Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ἡ ἀπάντηση εἶναι ἓνα ἄλλο ἐρώτημα:

Ποιά ειρήνη; Ἡ ειρήνη τοῦ κόσμου, τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ παγκόσμια ειρήνη; Γιατί, ὁ Χριστὸς δὲ φαίνεται νὰ μιλά γι' αὐτή. Θεωρητικῶς -τὸ ὑπογραμμίζω, θεωρητικῶς-, ἡ παγκόσμια ειρήνη εἶναι ἐφικτή, ἀλλὰ μόνο μέσω μίας ὁδοῦ: Ἡ παγκόσμια ειρήνη θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτευχθῆ, μόνον ἐὰν ὅλη ἡ οἰκουμένη γινόταν Χριστοφόρος καὶ Χριστοθήης. Προσοχή· ὄχι χριστιανική, ἀλλὰ Χριστοφόρος καὶ Χριστοθήης. Δηλαδή· ὄχι ἀπλὰ νὰ μεταστραφεῖ ἡ οἰκουμένη στὴ χριστιανικὴ θρησκεία ἢ νὰ ἀναγνωρίσει ἀπλὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ὡς Θεό. Αὐτὸ τὸ κάνουν καὶ οἱ δαίμονες, ἀλλὰ φρίττουν. Χριστοφόρος καὶ Χριστοθήης οἰκουμένη θὰ γινόταν, μόνον ὅταν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ γῆς ἐνοποιοῦμασταν μὲ τὸν Χριστὸ καὶ κουβαλοῦσαμε τὸν Χριστὸ μέσα μας, πάνω μας, καὶ ἀποκτούσαμε τὸ ἦθος τοῦ Χριστοῦ, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ειρήνη. Τότε, αὐτομάτως, ἡ οἰκουμένη θὰ μετατρέποταν σὲ ἐπίγειο Παράδεισο καὶ ὁ πόλεμος, ὡς ἀναιρέτης τῆς ειρήνης, θὰ ἦταν γεγονὸς ἀκατανόητο. Ἐπειδὴ, ὅμως, κάποι τέτοιο εἶναι οὕτοπια (ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἐπιθυμητό, εἶναι ἀδύνατο νὰ ἐπιτευχθῆ, ἐφόσον ὁ ἀντίδικος διάβολος πασχίζει ἀκατάπαυστα καὶ ἀκούραστα γιὰ τὸ ἀντίθετο), γι' αὐτὸ ὁ Χριστὸς ὁμολόγησε, «οὐκ ἦλθον βαλεῖν ειρήνην ἀλλὰ μάχαιραν», προγνωρίζοντας, ὅτι ἡ υἱοθέτηση τῶν Λόγων Του, θὰ φέρνει διχασμὸ μὲ ὄσους θὰ ἀκολουθοῦν τὸ Σατανὰ καὶ τοὺς διαβόλους αὐτοῦ¹⁵.

Γιὰ ποιά ειρήνη μιλά ὁ Χριστὸς; Ἐφόσον, λοιπόν, παγκόσμια ειρήνη, μὲ τὴν ἔννοια «μὴ πόλεμος» δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ νὰ ἐπιτευχθῆ, γιὰ ποιά ειρήνη μιλά ὁ Χριστὸς; Μά, γιὰ τὸν Ἐαυτὸ Του· τὴν ὄντως Εἰρήνη, τὴ μόνη στὴν πραγματικότητα ειρήνη, ἡ ὁποία ἀποκτᾶται μόνο σὲ προσωπικὸ ἐπίπεδο, ὅταν ὁ ἄνθρωπος γίνεται, ὅπως εἰπώθηκε, Χριστοφόρος, Χριστοθήης. Αὐτὴν τὴν ειρήνη, τὸν Ἐαυτὸ Του, ὁ Κύριος τὴν ἐφαρμόζει καὶ ἐμπρακτα σὲ ὀλόκληρο τὸν ἐπὶ γῆς βίῳ Του, ὅταν ἀρνεῖται νὰ συγκρουστεῖ μὲ τοὺς ὑβριστὲς καὶ συκοφάντες Του¹⁶. Ἀλλὰ, καὶ σὲ πλέον χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις, ὅπως ὅταν θεραπεύει τὸ αὐτὸ τοῦ ὑπηρέτου Μάλχου, ποὺ ἔκοψε ὁ Πέτρος στὸν κῆπο τῆς Γεθσημανῆ, τὴν νύκτα τῆς προδοσίας¹⁷, ἀκόμη καὶ ὅταν ἐξηγεῖ στὸν Πιλάτο, ὅτι ἡ Εἰρήνη Του εἶναι, ἀκριβῶς, μὰ ἀπὸ πῶς διαφορὲς τῆς Βασιλείας Του ἀπὸ πῶς βασιλεῖς τῶν θνητῶν ἀρχόντων τῆς γῆς¹⁸.

¹⁵ Ματθ., 10, 34.

¹⁶ «₃ ...Καὶ κατηγοροῦν αὐτοῦ οἱ ἀρχιερεῖς πολλά, αὐτὸς δὲ οὐδὲν ἀπεκρίνατο.» (Μάρκ., 15, 3). Ὁμοίως στὸ Ματθ., 27, 12 καὶ, φυσικὰ, σὲ πολλὲς ἄλλες περιπτώσεις.

¹⁷ «₁₀ Σίμων οὖν Πέτρος ἔχων μάχαιραν εἰλκυσεν αὐτήν, καὶ ἔπαισε τὸν τοῦ ἀρχιερέως δούλον καὶ ἀπέκοψεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον τὸ δεξιόν· ἦν δὲ ὄνομα τῷ δούλῳ Μάλχος. ₁₁ Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ· **Βάλε τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην· ὁ δὲ δώκε μοι ὁ Πατήρ, οὐ μὴ πῖω αὐτό;** (Ἰωάν., 18, 10 -11) «...Καὶ ἰδοὺ εἰς τῶν μετὰ Ἰησοῦ ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπέσπασε τὴν μάχαιραν αὐτοῦ, καὶ πατάξας τὸν δούλον τοῦ ἀρχιερέως ἀφείλεν αὐτοῦ τὸ ὠτίον. ₅₂ Τότε λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· **Ἀπόστρεψον σου τὴν μάχαιραν εἰς τὸν τόπον αὐτῆς· πάντες γὰρ οἱ λαβόντες μάχαιραν ἐν μαχαίρῃ ἀποθάνουσι.** ₅₃ **Ἡ δοκεῖς ὅτι οὐ δύναμαι ἄρτι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων;**» (Ματθ., 26, 51 - 53).

¹⁸ «₃₃ Εἰσηλθεν οὖν εἰς τὸ πραιτώριον πάλιν ὁ Πιλάτος καὶ ἐφώνησε τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων; ₃₄ Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· Ἀφ' ἑαυτοῦ σὺ τοῦτο λέγεις ἢ ἄλλοι σοι εἶπον

Πῶς ἐπιτυγχάνεται αὐτὴ ἡ Εἰρήνη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο; Διὰ τῆς ὑπακοῆς. Ὁ μόνος δρόμος γιὰ τὴν κτήση (= ἀπόκτηση) τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ὑπακοή, ἡ μίμηση τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ, ὁ Ὅποιος, «...σχήματα εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ Σταυροῦ.» Ἐξαιτίας δὲ αὐτῆς τῆς ἀπόλυτης ὑπακοῆς «ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερέψωσε καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ¹⁰ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ¹¹ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς»¹⁹. Ἀντίστοιχα οἱ ἄνθρωποι μὲ τὴν ὑπακοή στὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ πιστεύουμε στὸν Ἅγιο Τριαδικὸ Θεὸ μὲ τὴν ὑπακοή ἀποδεχόμεστε τὸ Ἔθος τοῦ Χριστοῦ (ἀποφεύγω συνειδητὰ πὶς λέξεις Ἐντολές καὶ Νόμος)· χάρις τῆς ὑπακοῆς πασχίζουμε νὰ ἐναρμονιστοῦμε μὲ τὸ Ἔθος Του· χάρις στὴν ὑπακοή ἀγιαζόμεστε -ὁ δὲ ἀγιασμένος ἄνθρωπος εἶναι εἰρηνοποιός-· καί, τελικά, ἂν σωθοῦμε, θὰ μποῦμε στὴ Βασιλεία Του, ὑπακούοντας στὴ Φωνή Του, «δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».²⁰ Ἄς μὴ λησμονοῦμε, ὅτι οἱ Μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν ἴδιο στὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου μὲ τὴν ὑπόσχεση ὅτι Αὐτὸς (ἡ Εἰρήνη) θὰ εἶναι πάντοτε μαζί τους («Πορευθέντες, μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη... καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος»)²¹. Πολὺ χαρακτηριστικὰ δηλώνεται αὐτὸ στὸ καταληκτικὸ ἀναστάσιμο τροπάριο τοῦ Ὁρθοῦ τῶν Κυριακῶν «Ἀναστὰς ἐκ τοῦ μνήματος καὶ τὰ δεσμὰ διαρρήξας τοῦ Ἄδου, ἔλυσας τὸ κατάκριμα τοῦ θανάτου Κύριε... ἐμφανίσας σεαυτὸν τοῖς Ἀποστόλοις σου, ἐξαπέστειλας αὐτοὺς ἐπὶ τὸ κήρυγμα καὶ δι' αὐτῶν τὴν εἰρήνην παρέσχες τῇ οἰκουμένην...»²²

Ποῦ πραγματοποιοῦνται ὅλα αὐτά; Βέβαια, προϋπόθεση ὅλων τῶν ἀνωτέρω εἶναι, νὰ εἶναι ἐνταγμένα μέσα στὴν Ἐκκλησία. Ἀλλά, λέγοντας Ἐκκλησία δὲν ἐννοῶ τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό διοίκησης τῆς Ἐκκλησίας, μὲ πὶς ἀδυναμίες του, οὔτε πὶς ἐκτροπές βίας ἢ ἐκκοσμίκευσης, γιὰ πὶς ὁποῖες ἔγινε λόγος στὴν ἀρχή, οὔτε τὰ φαινόμενα ἀνθρώπινης ἀστοχίας ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρομαι στὴν Ἐκκλησία ὡς «Σῶμα τοῦ Χριστοῦ», ποὺ προϋποθέτει κοινωνία τῶν μελῶν μὲ τὴν Κεφαλή, τὸν Χριστό, καὶ τῶν μελῶν μεταξύ τους μὲ ἀγάπη καὶ εἰρήνη. Κάτι τέτοιο προάγεται, βέβαια, μόνο μὲ τὴν ἐνσυνείδητη μετοχή τῶν πιστῶν στὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ κυρίως, στὸ μέγα μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὐτὴ ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἱστορικὴ Ἐκκλησία (ἐνταγμένη μέσα στὴν ἱστορία), ὅπως γράφει ὁ ἀείμνηστος Ἑλληνας δογματολόγος Νικόλαος Ματσούκας, «ἐργάζεται γιὰ τὴ Βασιλεία (τοῦ Θεοῦ) καὶ εἰσάγει προοδευτικὰ τὰ μέλη

περὶ ἐμοῦ; ³⁵ Ἀπεκρίθη ὁ Πιλάτος· Μήτι ἐγὼ Ἰουδαῖός εἰμι; τὸ ἔθνος τὸ σὸν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς παρέδωκάν σε ἐμοί· τί ποίησας; ³⁶ Ἀπεκρίθη Ἰησοῦς· Ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· εἰ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἦν ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ, οἱ ὑπηρεταὶ ἂν οἱ ἐμοὶ ἠγωνίζοντο, ἵνα μὴ παραδοθῶ τοῖς Ἰουδαίοις· νῦν δὲ ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐντεῦθεν.» (Ιωάν., 18, 33 - 36).

¹⁹ Φιλιππισ., 2, 8-11.

²⁰ Ματθ., 25, 34.

²¹ «¹⁸ Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησεν αὐτοῖς λέγων· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς. ¹⁹ πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ²⁰ διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν· καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.» Ματθ., 28, 18-19.

²² Βλ. Βαρθολομαίου Κουτλουμουσιανοῦ, *Ἱερολόγιον τὸ Μέγα*, ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ τυπογραφείου «Ὁ Φοῖνιξ» Βενετία 1870, σελ. 73.

της στον τελικό θρίαμβο... Δεν ταυτίζεται με τη Βασιλεία του Θεού, αλλά την προαναγγέλλει και αποτελεί τη δυνατότητα μετοχής σ' αυτήν.»²³ Ο ίδιος, μάλιστα, τονίζει ότι «η Έκκλησία παρέχει την εικόνα ενός οργανισμού ο οποίος ολόένα και γίνεται, αυξάνει και αγωνίζεται για να μεταμορφώσει τον κόσμο... Το Άγ. Πνεῦμα διαρκῶς οικόδομει μέσα στην ιστορία το ἔργο τῆς απολυτρώσεως, παρέχοντας τη δυνατότητα ἐλεύσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς συντριβῆς τοῦ δαιμονικοῦ στοιχείου τοῦ κόσμου καὶ διὰ τῆς μετοχῆς σὲ αὐτήν. Ἔτσι ἡ Έκκλησία δὲν εἶναι κλειστὴ πολιτεία με ἀπηρητισμένους νόμους καὶ τρόπους ζωῆς, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἕνα μεταμορφωτικὸ γίνεσθαι. Γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ τῆς Έκκλησίας δὲν ἀποτελεῖ ὁμοίομορφη ἐπανάληψη ἀλλὰ συνεχῆ καὶ ἀθόρυβη ἐπιτέλεση τοῦ ἔργου τοῦ Άγ. Πνεύματος.»²⁴ Τὸ ζήτημα, λοιπόν, ποῦ πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολεῖ, δὲν εἶναι ἡ οὐτοπικὴ ἐπίδιωξη μᾶς δῆθεν παγκόσμιας εἰρήνης, ἀλλὰ ἡ ἐνταξὴ ὅλων στὴν Έκκλησία, ὅπως αὐτὴ περιεγράφει παραπάνω, με σκοπὸ τὸν περιορισμὸ τοῦ διαβόλου, τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἐχθροῦ τῆς Εἰρήνης.

Ἐντάξει, θὰ πεῖ κανεὶς ἀλλὰ ποῦ εἶναι ἡ Ψαλμωδία σὲ ὅλα αὐτά; Ἐδῶ, τώρα, φθάνει ὁ λόγος στὴν Ψαλμωδία, γιὰ νὰ κλείσω με αὐτὸ καὶ τὴν ὁμιλία μου.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία ὡς εἰρηνοποιὸς δύναμη

Τί σχέση ἔχει ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία με ὅλα ὅσα σχολίασα ἕως τώρα, ποῦ φαινομενικὰ μοιάζουν ἄσχετα με τὸ θέμα τῆς εἰσήγησής μου καὶ τοῦ συνεδρίου μας; Καὶ ὅμως, ἔχουν ἀδιάρρηκτη σχέση. Παρακαλῶ, νὰ ἔχω γιὰ λίγο ἀκόμα τὴν ὑπομονή σας.

- **Πρόσληψη καὶ ἀγιασμὸς τοῦ πολιτισμοῦ.** Τὰ πάντα, ὅ,τι ὑπάρχει στὴν οἰκουμένη, ὅλα εἶναι δυνάμει Έκκλησία καὶ καλοῦνται νὰ ἀγιασθοῦν. Ἡ Έκκλησία δὲ, με ὄργανά της τοὺς φωτισμένους Πατέρες τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς παράδοσης, ἐξαρχῆς, προχώρησε σὲ μιὰ ρωμαλέα πρόσληψη καὶ ἀφομοίωση τῆς περιρρέουσας ἀτμόσφαιρας, ἡ ὁποία συντέλεσε στὴ δημιουργία ἐνὸς τεράστιου πολιτισμοῦ: μουσικὴ, ποίηση, ζωγραφικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, θεολογία, γλῶσσα, ἄσκηση κ.τλ.²⁵ Μάλιστα, ὅλα αὐτὰ τὰ ἐνέταξε μέσα στὴ θεία Λατρεία της. Ἔτσι, ὁ πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος στὴν Π.Δ. ξεκίνησε μεταπτωτικά, ὡς μεταπτωτικὴ κατάσταση, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς Πτώσεως, μάλιστα, ἀπὸ τὴ γενεὰ τοῦ ἄκρως φθονεροῦ, τοῦ «πατρὸς τοῦ πολέμου», τοῦ ἀδελφοκτόνου καὶ διὰ τοῦτο κατηραμένου Κάιν²⁶, τώρα, στὴν ἐν Χριστῷ καινὴ κτίση, εὐλογεῖται ἀπὸ τὴν Έκκλησία καὶ μέσα στὴν Έκκλησία ἀγιάζεται.

²³ Βλ. Μασσούκας, Νικ., «Έκκλησία καὶ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ - Ἱστορία καὶ Ἐσχατολογία» στὸν τόμο Ἐσχατολογία καὶ Έκκλησία, ἐκδόσεις «Ἐκδοτικὴ Δημητριάδος» τῆς Ἀκαδημίας Θεολογικῶν Σπουδῶν Βόλου, Βόλος 2013, σελ. 71.

²⁴ Ὁ.π., σελ. 73.

²⁵ Ὁ.π., σελ. 78.

²⁶ Γέν., 4, 17-22: «¹⁷ Καὶ ἔγνω Κάιν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν Ἐνώχ. καὶ ἦν οἰκοδομῶν πόλιν καὶ ἐπωνόμασε τὴν πόλιν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, Ἐνώχ. ¹⁸ ἐγεννήθη δὲ τῷ Ἐνώχ Γαιϊδάδ, καὶ Γαιϊδάδ ἐγέννησε τὸν Μαλελεήλ, καὶ Μαλελεήλ ἐγέννησε τὸν Μαθουσάλα, καὶ Μαθουσάλα ἐγέννησε τὸν Λάμεχ. ¹⁹ καὶ ἔλαβεν ἑαυτῷ Λάμεχ δύο γυναῖκας, ὄνομα τῇ μιᾷ Ἀδά, καὶ ὄνομα τῇ δευτέρᾳ Σελλά. ²⁰ καὶ ἔτεκεν Ἀδὰ τὸν Ἰωβήλ· οὗτος ἦν πατὴρ οἰκούντων ἐν σκηναῖς κτηνοτροφῶν. ²¹ καὶ ὄνομα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἰουβάλ· οὗτος ἦν ὁ καταδείξας ψαλτήριοι καὶ κιθάραν. ²² Σελλά δὲ καὶ αὐτὴ ἔτεκε τὸν Θόβελ, καὶ ἦν σφυροκόπος χαλκεὺς χαλκοῦ καὶ σιδήρου...»

- Ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία, ὡς σημαντικὸ μέρος τοῦ ἁγιασμένου πολιτισμοῦ, μετέχει ὀλότελα αὐτοῦ τοῦ ἁγιασμοῦ, μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ ἔχει ἀναχθεῖ σὲ Ὁρθόδοξη λατρευτικὴ τέχνη. Ἄν δὲν ὑπῆρχε ὁ Χριστὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία Του, δὲν θὰ ὑπῆρχε οὔτε ἡ Ψαλμωδία. Ἀλλά, ἄς σκεφθοῦμε: Ἐφόσον ὁ Θεὸς «ὑπερύψωσε» τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ «καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, ¹⁰ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ¹¹ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσῃται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρὸς» ²⁷, πόσο ἀγιάζεται ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμική Τέχνη καὶ μόνο μὲ τὴν προφορὰ καὶ τὴ μελώδηση τοῦ «ὑπερονόματος» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (!). Τὸ Τίμιο Ὄνομα τοῦ Κυρίου, μαζὶ μὲ τὰ εὐλογημένα ὀνόματα τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ψελλίζονται στὰ στόματα τῶν Ψαλτῶν²⁸ καὶ γενικότερα τῶν πιστῶν, ἀγιάζουν τὰ χεῖλη, τὴ γλῶσσα²⁹, τοὺς πνεύμονες, τὸ λάρυγγα³⁰ καὶ τὰ ἄλλα σωματικὰ μουσικὰ ὄργανα. Θαυμάσια τὸ λέει ὁ Ὅσιος Ἐφραίμ ὁ Σύρος: «Θεὸς γὰρ ὀνομαζόμενος φυγαδεύει τοὺς δαίμονας καὶ ἀγιάζει τὸν ψαλμωδόν...»³¹. Ὅσο ψάλλουμε, τόσο ἀγιάζεται ἀπὸ πῆς ἀνάσες μας καὶ ὁ ἀέρας τῆς κτίσεως (ὁ τόσο μολυσμένος πνευματικῶς), ὄχι γιατί ἐμεῖς εἴμαστε ἅγιοι, ἀλλὰ γιατί τὸ Πανάγιο Ὄνομα τοῦ Κυρίου ριπίζει τὸν ἀέρα καὶ τὸν ἀποστεριώνει ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ τὸ διάβολο. Παράλληλα, ἡ Ὁρθόδοξη Ψαλμική τονώνει τὴν καρδιά, φωτίζει τὸ νοῦ καὶ ὅλες πῆς αἰσθήσεις, ὄχι γιατί ἡ Ψαλμωδία ἔχει κάποια μαγικὴ δύναμη, ἀλλὰ γιατί γίνεται ὄχημα θείων ἐννοιῶν καὶ θείων ὀνομάτων. Ἔτσι, σύνολος ὁ ἄνθρωπος ἀγιάζεται, ἀλλὰ ὁ ἁγιασμένος ἄνθρωπος εἶναι, ὅπως εἴπαμε, εἰρηνοποιός.

²⁷ Φιλιππισ., 2, 8-11.

²⁸ «Οὐ φοβῆ; Οὐ φρίττεις; Ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως προφέρουσιν Ἄγγελοι τὸ ¹⁰⁵ χειρόγραφόν σου, τὰ ῥήματα τοῦ στόματός σου, ἔμπροσθεν τοῦ φοβεροῦ βήματος, ὅπου καὶ Ἄγγελοι μετὰ τρόμου παρίστανται. Καὶ τότε ἀκοῦσαι ἔχεις ὀδυνηρὰν φωνήν, ὅτι ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὴ δούλε. Ὀντως γὰρ τότε πικρὸν στενάξεις καὶ δακρύσεις ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐδὲν ὠφελήσεις. Ἐλέησον σεαυτὸν καὶ μὴ μισήσης τὴν ψυχὴν σου. Ἄνοιξον τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε πῶς ἀγωνίζονται πολλοί, πῶς σπουδάζουσι σωθῆναι, πῶς βιάζονται εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν... πῶς τὸ στόμα αὐτῶν πάντοτε ὑμνεῖ καὶ δοξάζει τὸν ἀθάνατον Νυμφίον.» Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, *Λόγος κατανακτικὸς - Sermo compunctorius*, Migne P.G. 105. Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 104 - 105.

²⁹ «Καὶ μὴ ἀγαπήσης τὸν κόσμον. Βλέπε μὴ τέρψη σε ὁ κόσμος οὗτος καὶ σκελίση καὶ γυμνὸν παραπέμψῃ εἰς ἐκεῖνον τὸν αἰῶνα. Μνημόνευε τοῦ λέγοντος: ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε. Μὴ εὐφραίνου τοῖς τοῦ βίου ἀνθηροῖς. Ὁ ψαλμὸς πάντοτε ἐπὶ τοῦ στόματός σου ἔστω· ὁ Θεὸς γὰρ ὀνομαζόμενος φυγαδεύει τοὺς δαίμονας. Κἂν εἰς ἔργα τὴν χεῖρα κινεῖς, ἢ γλῶσσα ψαλλέτω, ὁ νοῦς προσευχέσθω...» Ὁ.π., Migne P.G. 105 ἀπὸ Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 116.

³⁰ «Ψάλλε ἀγαπητέ, τῷ πνεύματι, ψάλλε καὶ τῷ νοῖ ὡς γλυκέα τῷ λάρυγγί μου τὰ λόγιά σου, ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον τῷ στόματί μου... τῶν δὲ χαλεπῶν χαλεπωτέρα ὑπάρχει ἡ ἀκηδία.» Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, *Κατὰ μίμησιν τῶν Παροιμιῶν - Ad imitationem proverbiorum*, Migne P.C. 105. Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Α', σελ. 261.

³¹ Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, *Περὶ Ψαλμοῦ - De Psalmo*. Migne P.C. 105. Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Ε', σελ. 129 - 132. Καὶ ἀλλοῦ «Καὶ ὡσπερ οἱ τοὺς ἀμπελῶνας φυλάττοντες κροτοῦσι τῇ χειρὶ, βοῶσι τῇ φωνῇ, καὶ οὕτως διὰ τῶν κτύπων ἰστώσι τοὺς ἐπιβουλεύοντας, οὕτως καὶ σὺ βόησον τῇ φωνῇ, ἀλάλαξον τῇ ψαλμωδίᾳ, καὶ ἀποδιώξεις τὸ δολερὸν θηρίον, τὴν ἀλώπεκα, ἥτις ἐστὶν ὁ Διάβολος.» Ἐφραίμ τοῦ Σύρου, *Περὶ ὑπομονῆς καὶ συντελείας καὶ τῆς δευτέρας παρουσίας. Καὶ περὶ μελέτης τῶν θείων Γραφῶν. Καὶ τί τὸ τῆς ἡσυχίας ὠφέλιμον - De patientia et consummatione huius saeculi, ac de secundo aduentu; necnon de meditatione diuinarum scripturarum; et quae quantaque sit quietis silentiique utilitas*, Migne P.C. 105. Φραντζολᾶς, ὁ.π., τόμ. Δ', σελ. 157.

Ἀκόμη ἡ θεόπνευστη ὑμνογραφία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας, στήν ὁποία καταγράφονται ἀπαρασάλευτα ὅλα τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, καθὼς ἐπενδύεται μελωδικὰ ἀπὸ τῆ Βυζαντινῆ, τῆ μετα-Βυζαντινῆ καὶ τῆ νεώτερη Ψαλτικῆ Τέχνη, μὲ τὴ δύναμη τῆς μουσικῆς, ἀποκτᾷ μέγιστη διεισδυτικότητα. Σύμφωνα μὲ τὸν Μέγα Βασίλειο, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ μέλους «λανθανόντως ὑποδεχόμεθα τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον» (= χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνουμε, μαθαίνουμε τὸ ὠφέλιμο περιεχόμενο τῶν ὕμνων) καί, πάντα κατὰ τὸν Βασίλειο, ἡ εἰσαγωγή τῆς μουσικῆς στήν Ἐκκλησιαστικὴ Λατρεία ἀποτελεῖ ἐπιλογή, πράξη καὶ ὑπόδειξη τοῦ ἴδιου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος³². Ἔτσι, καὶ οἱ ὀλιγογράμματοι μποροῦν νὰ θεολογοῦν ψάλλοντες, καὶ νὰ διδάσκονται ψάλλοντες, καὶ νὰ «παιδεύονται» (= κατηχοῦνται) ψάλλοντες³³, μάλιστα, μερικοὶ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας ψάλλοντες ἔφθασαν καὶ σὲ ἐλλάμψεις Θεοῦ Φωτός³⁴. **Μήπως αὐτοὶ δὲν εἶναι εἰρηνοποιοί; Τί ἄλλο θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι;** Δὲν εἶναι, ἐξάλλου, τυχαῖο, ὅτι πάλι ὁ Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει τὸν Ψαλμὸ (= τὴν Ψαλμωδία) ὡς «βραβευτὴ εἰρήνης»³⁵.

Μὲ τὴν Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία στὰ χεῖλη θυσιάστηκε πλῆθος ἀναρίθμητο μαρτύρων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁶, ἀπὸ δὲ ἀγγελικὲς μελωδίες συνοδεύτηκαν οἱ ἅγιες ψυχές τους στὸν οὐρανό. **Μήπως οἱ ἄκακοι καὶ ἄδολοι μάρτυρες τῆς πίστεως δὲν ὑπηρετήσαν ὡς τὴν τελικὴ πτώση τὴν εἰρήνη τοῦ σύμπαντος κόσμου;**³⁷

³² «Ἐπειδὴ γὰρ εἶδε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον δυσάγωγον πρὸς ἀρετὴν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, καὶ διὰ τὸ πρὸς ἠδονὴν ἐπιρρεπὲς τοῦ ὀρθοῦ βίου καταμελούντας ἡμᾶς τί ποιεῖ; Τὸ ἐκ τῆς μελωδίας τερπνὸν τοῖς δόγμασιν ἐγκατέμιξεν, ἵνα τῷ προσηνεῖ καὶ λείψ τῆς ἀκοῆς τὸ ἐκ τῶν λόγων ὠφέλιμον λανθανόντως ὑποδεχόμεθα.» Μεγάλου Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὸν Α΄ Ψαλμόν*, 1, P.G. 29, 212. Ἡ πληροφορία ἀπὸ τὸ βιβλίον Ἀντωνίου Ἀλυγιάκη, *Θέματα Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς*, ἐκδόσεις «Παναγιώτης Πουρναρᾶς», Θεσσαλονίκη 1978, σελ. 40 -41.

³³ Ἐνα μόνον δείγμα δογματικῆς ὑμνογραφίας, ἀπὸ τὰ ἄπειρα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἀναφερθοῦν, παρατίθεται ἐδῶ: Πρόκειται γιὰ τὸ Ἑξαποστειλᾶριον τοῦ Ὁρθοῦ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (τῆς 25ης Ἰανουαρίου): «Μονάδα τρισυπόστατον, καὶ Τριάδα τελείαν, ἐν μιᾷ τῇ Θεότητι, πάνσοφε Θεολόγε, ἐδίδαξας προσκυνεῖσθαι, φῶς εἰπὼν τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν φῶς αὐθις τε, φῶς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἄλλὰ ἐν φῶς, ἀμερές, ἀσύγχυτον εἰς Θεὸς γὰρ τρανῶν τὸ ὁμοούσιον, ὦ Γρηγόριε μάκαρ.» Δογματικὴ διδασκαλία ἐν τῇ ἀνυμνήσει τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου (!). Βλ. λειτουργικὸ βιβλίον, Μηναιὸ Ἰανουαρίου.

³⁴ Ἐνα μόνον παράδειγμα ἐδῶ ἀπὸ τὸ Συναξάριον τοῦ Ἁγίου Ἱερομάρτυρος Παγκρατίου Ἐπισκόπου Ταυρομενίας (τῆς 9ης Ἰουλίου): «...Κατὰ δὲ τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἥτις ἦτο Κυριακὴ, συνελειτούργησαν. Κατὰ δὲ τὴν θείαν ἱερουργίαν κατελθὼν πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐκύκλωσε τὸ ἅγιον Βῆμα, ὅταν ἔψαλλον τὸν Τρισάγιον ὕμνον...» Βλ. Ματθαίου Λαγγῆ, Ἐπισκόπου Οἰνόης, *Μέγας Συναξαριστὴς τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας*, τόμος Ζ', Ἀθήναι: 1981, σελ. 173.

³⁵ «Ψαλμὸς γαλήνη ψυχῶν, βραβευτὴς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων...» Μεγάλου Βασιλείου, ὁ.π..

³⁶ Constantinos Charil. Karagounis, *The Orthodox Synaxaria as direct and indirect sources of the independent science "Musicology of the Psaltic Art" and its specific scientific disciplines*, 5th International Musicological Conference "Musical Romania and the neighbouring cultures: traditions, influences, identities. Regional Association for the Balkan Countries of the International Musicological Society (IMS)", Iași, Romania, July 4-7, 2013, Department of Theoretical Music Studies of "George Enescu" University of Arts Iași. IMS Regional Association for the Study of Music on the Balkans.

³⁷ Ὁ.π..

Ἀλλά, καὶ πῶς συγκεκριμένα ἡ Ὁρθόδοξη Λατρεία ποτὲ δὲν ἔπαυε νὰ ἐξυμνεῖ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ παρακαλεῖ γιὰ τὴν εἰρήνην «ἔπι καὶ ἔπι» (= ξανά καὶ ξανά). Ἡ Ἐκκλησία παρακαλεῖ γιὰ τὴν εἰρήνην ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνω, τὴν εἰρήνην τοῦ Θεοῦ, τὸν Ἰησοῦ Χριστό: «Ἵπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης... τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.»³⁸ Ποτὲ δὲν ἔπαυε ἡ Ἐκκλησία νὰ παραγγέλλει καὶ νὰ καθοδηγεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ ἀκοῦν τὸ Λόγον τοῦ Θεοῦ μετὰ εἰρήνην, νὰ προσεύχονται καὶ νὰ ψάλλουν μετὰ εἰρήνης: «Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.» «Ἐπι καὶ ἔπι ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.» Ἡ Ἐκκλησία νὰ παραγγέλλει τοὺς πιστοὺς νὰ προσέρχονται στὸ Ναὸ καὶ νὰ ἀπέρχονται ἀπὸ τὸ Ναὸ μετὰ εἰρήνης: «Ἐν εἰρήνῃ προέλθωμεν.»³⁹ (Δηλαδή, νὰ φύγουμε ἀπὸ τὸ Ναὸ μετὰ εἰρήνης.) Καί, βέβαια, ὅλα αὐτὰ «ἐμμελῶς» (= μετὰ μέλος, ψαλτά). Ὅλα, δηλαδή, γίνονται μέσα στη Θεία Λατρεία μετὰ τὴ βοήθεια τῆς Ψαλμωδίας. **Ἔτσι, καὶ ἡ ἴδια ἡ Ψαλμωδία καθίσταται εἰρηνοποιὸς ἢ, τουλάχιστον, καθίσταται εἰρηνοποιὸ μέσο.**

- **Σήμερα**, ἡ ἑλληνικὴ διασπορὰ μετέφερε σὲ ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς τὴν ἑλληνορθόδοξη λατρευτικὴ παράδοση καὶ κατέστησε γνωστὴ -καὶ μετὰ τὴ βοήθεια τῆς τεχνολογίας, κυρίως τοῦ διαδικτύου-, τὴν Ὁρθόδοξη Ψαλμικὴ Τέχνη. Τὰ τελευταῖα χρόνια, αὐτὴ ἡ ἐπαφὴ τῶν ἀνὰ τὸν κόσμον Ὁρθόδοξων κοινοτήτων μετὰ τὸ Βυζαντινὸ Μέλος ἔχει θερμάνει κατὰ πολὺ τὸ ἐνδιαφέρον τους, μετὰ ἀποτέλεσμα ὅλο καὶ περισσότερες λατρευτικὲς κοινότητες νὰ ἐπιδιώκουν, ἀφενὸς τὴν μετάφραση ἑλληνικῶν ὕμνων σὲ γλῶσσες τους ἢ καὶ ἐξ ἀρχῆς δημιουργία νέων ὕμνων σὲ γλῶσσες αὐτές, ἀφετέρου τὴ μουσικὴ ἐπέμβαση τῶν ἐν λόγῳ ὕμνων ἀποκλειστικὰ μετὰ Βυζαντινὸ Μέλος. Πλέον, εὐκόλα μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ νὰ ἀκούσει Βυζαντινὴ Μουσικὴ σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες (λατινογενεῖς: ἀγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ἰταλικά, ἰσπανικά, ρουμανικά κ.λπ., φυσικὰ σλαβογενεῖς: ρωσικά, σερβικά, βουλγαρικά, κ.λπ., ἀραβογενεῖς: αἰγυπτιακά, ἀραβικά, συρικά, λιβανέζικα κ.λπ., ἀλλὰ ἀκόμη τουρκικά, ἐβραϊκά, κινέζικα, ἰαπωνικά, καὶ σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἰσπανογενεῖς γλῶσσες τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς. (Στὸ διαδικτυο ὑπάρχει τὸ ἑλληνικὸ σάιτ *psalialogion* καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη, στὸ ὁποῖο μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ καὶ νὰ ἀκούσει γνήσια δείγματα Βυζαντινῆς Μουσικῆς σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς γλῶσσες, ποὺ ἀνέφερα.) Το γεγονός φέρνει μιὰ καταπληκτικὴ πρόοδος στὴν ἐνότητα τῶν ἀνὰ τὴν ὑφήλιον Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, **περιπτύει δὲ νὰ ἐπισημάνω ὅτι αὐτὸ ἀπὸ μόνου τοῦ καθιστᾷ τὴν Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία ὡς μίαν σημαντικὴν εἰρηνοποιὸν δύναμιν.** Ἄλλωστε, οἱ Ὁρθόδοξοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας λένε: **Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μισεῖς τὸν ἀδερφόν σου μετὰ τὸν ὁποῖον πρὶν λίγο συνέψαλλες;**⁴⁰

³⁸ Ἡ πρώτη ἀπὸ τὶς δεήσεις τῆς Μεγάλης Συναπτῆς, τῶν λεγόμενων «Εἰρηνικῶν».

³⁹ Ἡ παλαιὰ ἀπολυτήριος προτροπὴ τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ Ἀσματικοῦ (Κοσμικοῦ) Τυπικοῦ, ἡ ὁποία ἔχει διατηρηθεῖ ἀκόμη σήμερα περὶ τὸ τέλος τῆς Θείας Λειτουργίας.

⁴⁰ «Καὶ ποῦ τὶς τῶν σφόδρα ἐκτεθριωμένων ὑπὸ θημοῦ, ἐπειδὴν ἄρξῃται τῷ ψαλμῷ κατεπάδουθαι, ἀπήλθεν εὐθύς, τὸ ἀγριαῖον τῆς ψυχῆς τῇ μελωδίᾳ κατακοιμίσας. Ψαλμὸς γαλήνης ψυχῶν, βραβευτῆς εἰρήνης, τὸ θορυβοῦν καὶ κυμαῖνον τῶν λογισμῶν καταστέλλων. Μαλάσσει μὲν γὰρ τῆς ψυχῆς τὸ θυμούμενον, τὸ δὲ ἀκόλαστον σωφρονίζει. Ψαλμὸς φιλίας συναγωγός, ἔνωσις διεστώτων, ἐχθραίνοντων διαλλακτῆριον. **Τὶς γὰρ ἔτι ἐχθρὸν ἠγείσθαι δύναται μεθ' οὗ μίαν ἀφήκας πρὸς Θεὸν τὴν φωνήν;** Ὅστε καὶ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀγάπην ἢ ψαλμωδία παρέχεται, οἷονεὶ σύνδεσμόν τινα πρὸς τὴν ἔνωσιν τὴν συνωδίαν ἐπινοήσασα, καὶ εἰς ἐνὸς χοροῦ συμφωνίαν τὸν λαὸν συναρμόζουσα...» Μεγάλου Βασιλείου, *Ὁμιλία εἰς τὸν Α΄ Ψαλμόν*, 1-2, P.G. 29, 212 - 213. Ἐπίσης καὶ τὸ ἐξῆς: «Μὴ ἔχε ἐχθραν. Καὶ οὐ προσδέχεται ὁ Θεὸς προσευ-

Ἐπίλογος

- Νέος ὀρισμός τῆς Ὁρθόδοξης Ψαλμωδίας. Κλείνοντας τὴν παροῦσα ἐργασία, δὲν ἔχω παρὰ νὰ δώσω, καθὼς ὑποσχέθηκα στὴν ἀρχή, ἓνα νέο, πρὸ σύγχρονο καὶ πλήρη ὀρισμὸ γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία:

Ὁρθόδοξη Ψαλμωδία εἶναι ἡ μουσικὴ τῆς μίας, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ὁποία ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὴν πατερικὴ ὑμνογραφικὴ καὶ λατρευτικὴ παράδοση καὶ στὴ Βυζαντινὴ καὶ μετα-Βυζαντινὴ Ψαλτικὴ Τέχνη, διὰ μέσου δὲ τῆς νεώτερης καὶ σύγχρονης ἐλληνορθόδοξης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς δημιουργίας διαδίδεται στὶς ἀνὰ τὴν οἰκουμένη Ὁρθόδοξες Ἐκκλησιαστικὲς Κοινότητες.

Σᾶς εὐχαριστῶ.

Κ.Χ.Κ. - Μόναχο, 7 Δεκεμβρίου 2014
Μνήμη Ἁγίου Ἀμβροσίου Ἐπισκόπου Μεδιολάνων,
τοῦ καὶ ποιητοῦ τοῦ Ἀμβροσιανοῦ Μέλους.